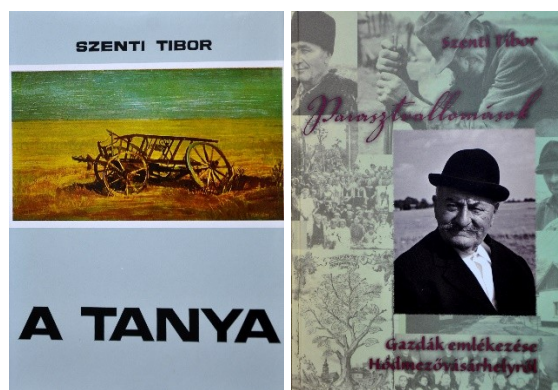

TRILÓGIA A TRILÓGIÁBAN

Esszém címének jelentése zavarosnak tűnhet, de bizonyítható a vásárhelyi tanyavilág különböző komplett szociográfiai, néprajzi és helytörténeti témában megjelent három munkámmal, amelyeknek harmadik változata is három kötetes, vagyis *trilógia*.

Mint az életrajzomban olvasható, anyai ágon gyermekkoromban még élő, 8. kat. holddal rendelkező nagy- és dédszüleim, majd anyám egyik nagynénjének tanyáján teljesen ösztönösen szívtam magamban az ott átélteket. Ezek elraktározódtak. Nem is foglalkoztattak.

Érettségi után, 1958 őszén Óbudára kerültem egy egészségügyi szakiskolába, ahol évfolyamtársaim zöme polgári származású, intelligens, művelt, idősebb emberek voltak, akiket származásuk miatt nem vettek föl egyetemre. Fölkaroltak. Vittek színházba, a Mátyás templomba, múzeumokba, hallgattam irodalmi és művészeti előadásokat... nem sorolom. Krúdy Gyula „Szindbád” szelleme még a lebontásra került szép kis polgári házak között lebegett, ahol naponta jártam. Érintése máig alkotásra kényszerített.

Amikor az iskolaév végén szakmai gyakorlatra hazakerültem, minden megváltozott. A múlt „őskövei”, az elhagyott tanya, a táj, a régi parasztcrok úgy törtek föl bennem, mint alvó vulkánból a tüzes láva és égetni kezdtek. Összehasonlítottam a budai évet és a gyermekkori, itthoni világot. Visszafoghatatlan vágy fogott el, hogy nekivágjak a vásárhelyi határnak. Én, naiv, felnőtté érett ifjú, azt gondoltam, hogy mindazt megtalálom, amit korábban elveszítettem.

Mindenütt a pusztuló világ holt illatát lélegeztem be. A két éves budai iskola után végleg hazakerülve, az egyetlen vágyam az volt, hogy meglegjem a múltat, amely átsuhant fölöttem. Föltárási munkámat több kiváló helyi író, művész és tudós tanácsokkal látta el.

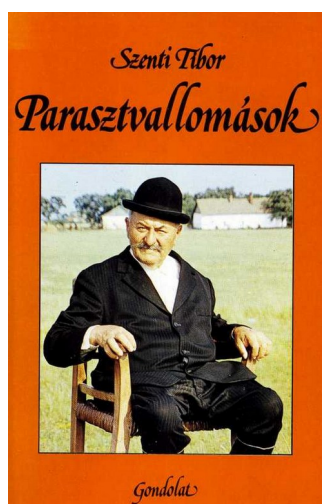
Közben családot alapítottam. Egyszerre kellett helyt állnom otthon, amelyet feleségem alaposan megkönnyített, a megyei közegészségügyi munkakörömben, továbbá kutató bejárásokat végeztem a tanyavilágban, és az ehhez szükséges szakirodalmakat tanultam.

Fogalmam sem volt arról, hogy a sorolt tudományos műfajokban elindultam trilógiát alkotni. (Ma már föl ismerem, hogy irodalmi esszéim és elbeszéléseim sora tetralógiává dagasztották munkásságomat, de ennek teljes megvalósítására még most is várom kell!) Első könyvem „A tanya” címmel paraszt őseimnek és a körülöttük lévő tanyáknak, embereknek a múltját mutatta be, és azt, hogyan pusztult el az egész határrész. A könyvnek országos elismerése volt és alaposan fölkelte a Kádár-rezsim szigorú figyelmét is.

Miután ezen a tájon már nem volt kutatni valóm, több figyelmet fordítottam a hatalmas vásárhelyi tanyavilágra. Igyekeztem minél több, még a földjén élő parasztemberrel beszélgetni. Bátran állítom, hogy nem talákoztam „buta paraszttal”, ahogy gyakran gúnyolták őket. Sok, nagyon egyszerű, éppen csak írni, olvasni tudó szántó-vetővel is beszélgettem. Amikor bennük olyan mély lelki, szellemi témát érintettem, amely fölelevenítette életüket, úgy nyíltak meg, mint, ahogy egy mély állóvíz felszínén fölbukkannak és kinyílnak a gyönyörű tavi rózsák.

Vallomásaikból jókra kéziratot adtam le a Gondolat Kiadónak. Néhány hét múlva egy kiváló és jó szándékú szerkesztő magához hivatott. Visszaadta a kéziratot azzal, hogy ez nagyon sok, nincs fedezet ekkora monografikus kötet kiadására. Távozóban megsúgta, érzékeld, hogy mit kell belőle kihagyni, mielőtt az egészet visszadobják. Világos volt előttem, hogy azokat a fejezeteket szükséges eltávolítanom, amelyeket *vallomástevőim* a szovjet mintájú kolhozosítás gyötrelmeiről elbeszéltek.

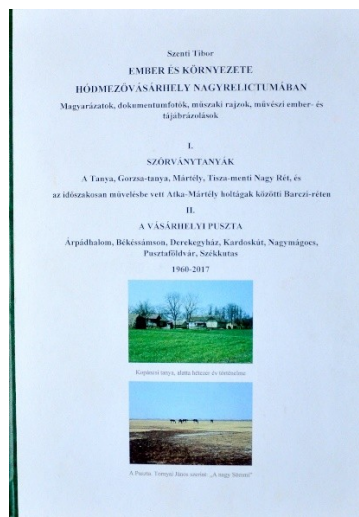
Hazafelé a vonaton a düh és a szomorúság indulatai gyötörtek. Választanom kellett, hogyan döntsek? Ha a kéziratot nem viszem vissza, még annyi sem marad az öreg gazdák sorsából, ami rájuk emlékeztetne. Ez nagy felelőtlenség lenne, hiszen várják a kötetet. Úgy éreztem magam, mint az a háborúban életveszélyes lábsérülést szenvedett katona, aki nem kapott segítséget, csak egy fűrészt volt a közelében, és levágta vele a szétmarcangolt lábát. 1985-ben megjelent a csonka kötet. Így is fölháborodást okozott, főleg a Szegeden megjelenő sajtótermékekben! Nem volt véletlen, hogy két megfigyelő rendszeresen jelentéseket küldött rólam a megyei tartó tisztjének.

2008-ban országgyűlési képviselőnk közbejárására, a Századvég Kiadónál megjelent a teljes kötet, amelyet a Néprajzi Múzeum Könyvtártermében zsúfolásig megtelt szakmai közönség előtt mutattak be. Ez volt a trilógiám második kötete. Erre „mindössze” 23 évet kellett várnom. (Borítólapját lásd: a cím alatt.)

„A tanya” könyvem megjelenését követően, pár év múlva, a Szentendrei Skanzen „Ház és Ember” kitűnő évkönyvében elkezdtem közölni a vásárhelyi tanyavilág népi építkezéséről módszeresen és tematikusan gyűjtött anyagomat. Ekkor már az 1950-ben végzett vásárhelyi külterület szétszaggatásával nem törődve, az egykori egész nagy *relictumunkban* gyűjtöttem a pusztulásra ítélt és emberével együtt gyorsan eltűnő egykori, három évszázadot átfogó szállás- és tanyavilágunk múltjának megörökítését: írásban, rajzokkal és fotókkal. Ezekből a fölmérésekből, azzal a meggondolással közöltem, ha bármi ér, maradjon meg valami a gazdák és a teremtett világuk emlékéből. Gyűjtéseimből helytörténeti, mentális egészségügyi és néprajzi kötetekben, folyóiratokban folyamatosan közöltem.

2017 végére a kereken 60 évnyi kutató és földolgozó munka hatalmas anyagának kéziratát összezsúfoltam egyetlen A/4-es kötetbe:

A kötetet ismét bemutattam országgyűlési képviselőknél, aki átadta a Szentendrei Skanzen főigazgatójának. Ő pár nap múlva hívatott és megbeszéltük a könyv kiadását. A terjedelmes anyagot „Rekvium a hódmezővásárhelyi tanyákért” címmel tematikailag trilógiává osztották meg, amelyben 2500 fotó került. Köztük néhány külterületi térkép, sok műszaki rajz, pár dokumentum szerkesztői kép. A többi az én fotóimból adódott össze. (Az A/4. albumokat lásd az esszém címe alatt.) Az albumok 2019 nyarán, 700 példányban az Ünnepi Könyvéten jelentek meg. A vásárhelyi tanyai köteteim így váltak trilógiává, amelyben a dokumentum fotóalbum-sorozat maga is trilógia volt.

Három bemutatása volt: A szentendrei, szűk körű könyvbemutatóra *A néprajzi muzeológia helyzete* című konferencián került sor 2019. június 4-én, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum konferencia termében.

Pesten, a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban, a Vajdahunyad-vár Vadásztermében jún. 20-án, a meghívott további szakembereknek, valamint szűk családi és baráti kör számára.

Ópusztaszeren, a Nemzeti Történelmi Parkban, a Hódmezővásárhelyi Olvasókör bemutató házában, szintén szakembereknek és ismerőseinknek, júl. 2-án.

A „trilógia a trilógiában” kötetivel sikerült megőriznem egy esszenciális keveset a vásárhelyi tanyavilág gazdamúltjából, így nem nyom nélkül veszett el, ahogy tönkrevetői szerették volna. Az más kérdés, hogy a 60 évnyi munka során látásom gyógyíthatatlanul gyengül. Sokkal nagyobb gondom az, hogy ez a paraszti életforma és kultúra visszahozhatatlanul véget ért. Az egyetemekről hiába jönnek ki a kiváló szakmai utódok, nincs, akiknek átadjam a további kutatásokat. A mai „tanyarendszer” metamorfózisa már középbirtok jellegű, korszerű gépi mezőgazdasági termelési formává változott.

Hódmezővásárhely, 2020. március 5.

Szent Tibor